

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

ПНЧУК ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378.011.3-051:373.3]:81'243(043.5) П32

**СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Глухів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Бірюк Людмила Яківна,
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,
завідувач кафедри педагогіки і психології початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Мукан Наталія Василівна,
Національний університет «Львівська політехніка», професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти;

доктор педагогічних наук, доцент
Задорожна-Княгницька Леніна Вікторівна,
Маріупольський державний університет,
завідувач кафедри педагогіки та освіти;

доктор педагогічних наук, доцент
Ткаченко Лідія Петрівна,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри теорії і методики викладання філологічних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті.

Захист відбудеться «22» квітня 2021 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 56.146.01 у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка за адресою: вул. Києво-Московська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка за адресою: вул. Києво-Московська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400.

Автореферат розіслано «20» березня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Ткаченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Світова інтеграція, сучасні глобалізаційні процеси сприяють розвитку міжнародних зв'язків у різних сферах життєдіяльності й обумовлюють зростання зацікавленості до вивчення іноземних мов як засобу комунікації. Успішний розвиток педагогічної галузі в сучасному висококонкурентному середовищі потребує фахівців, які, окрім ґрунтовних фахових теоретичних знань і практичних умінь, відзначаються спроможністю до міжкультурної комунікації, іншомовного професійного діалогу.

Потребу оновлення освітньої сфери України детерміновано недостатньою відповідністю її сучасного стану запитам суспільства; вимогам міжкультурної комунікації, основним інструментом якої є іншомовна комунікативна компетентність (ІКК); викликам лінгвальних глобалізаційних явищ; попиту ринку праці, зокрема, у системі підготовки фахівців галузі початкової освіти. Крім того, означена потреба актуалізується з огляду на повільне впровадження результатів наукових досліджень в освітню практику; недостатнє усвідомлення необхідності володіння англійською мовою як визначальним чинником іншомовної компетентності та інструментом міжкультурної комунікації; недосконалість системи професійної підготовки кваліфікованих педагогічних і науково-педагогічних працівників у аспекті їх мобільності.

Модернізація процесу підготовки вчителів початкової школи передбачає підвищення вимог до їхнього професійного рівня з метою реалізації Концепції «Нова українська школа», у рамках якої відбувається формування в молодших школярів іншомовної компетентності рівня володіння іноземною мовою А1. Формування в означених фахівців іншомовної комунікативної компетентності як ключової здатності особистості потребує високого рівня професійної підготовки за спеціальністю 013 Початкова освіта.

Для реформування освітньої галузі потрібно готувати компетентних учителів початкової школи – фахівців нової генерації, здатних продуктивно й цілеспрямовано діяти в сучасних умовах, бути активними учасниками міжнародної комунікації, мати необхідний комунікативний іншомовний досвід у сферах професійного й ситуаційного спілкування. З огляду на це актуальною є проблема формування в закладах вищої освіти (ЗВО) іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, вирішення якої сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності.

Пріоритети розвитку системи освіти та ключові вимоги до підготовки вчителів відображено в законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016); Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. (2014), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Національній рамці кваліфікацій (2020),

Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 р. (2013), Концепції «Нова українська школа» (2016). Концептуальні положення щодо необхідності формування в майбутніх учителів початкової школи іншомовної комунікативної компетентності відображено в таких документах: «Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти» (2019), Концепція популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі (2016), Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020), згідно з якими іншомовна освіта визнається ключовою в забезпеченні сталого розвитку держави на міжнародній арені.

Теоретичний аналіз наукових джерел переконує в накопиченні значного досвіду з означеної проблематики в теорії та практиці вищої освіти. Фундаментальна основа підготовки майбутніх учителів закладена в дослідженнях В. Андрущенка, І. Бега, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Лугового, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін., спрямованих на філософське осмислення освіти й виокремлення ціннісних основ її модернізації. Аспекти професійної підготовки майбутніх учителів відповідно до сучасних вимог окреслено в роботах Р. Гуревича, П. Гусака, В. Курок, В. Ковальчука, С. Лодатка, П. Лузана, Гр. Луценка, Н. Ничкало, С. Рудишина, М. Сметанського, В. Шахова та ін.

Опрацювання теоретико-методичних надбань останніх років у галузі підготовки вчителя початкових класів (В. Бадер, Л. Бірюк, М. Вашуленко, В. Бондар, Н. Гузій, С. Дубяга, Л. Задорожна-Княгницька, А. Коломієць, О. Комар, Н. Котух, С. Мартиненко, О. Митник, О. Рудич, О. Савченко, Г. Тарасенко, Л. Ткаченко, О. Хижна, Л. Хомич, І. Шапошникова, О. Шквир та ін.) переконує в зміні поглядів як на структуру його професійно-педагогічної діяльності, так і на вимоги до особистості майбутнього вчителя.

Проблема підготовки майбутніх учителів іноземних мов привертає особливу увагу впродовж останніх десятиліть і стала предметом наукового пошуку вчених В. Баркасі, О. Бігич, О. Бім, Л. Биркун, Н. Бориско, М. Галицької, Л. Засєкіної, Т. Коваль, Т. Колодько, Т. Коноваленко, О. Котенко, Н. Лавриченко, Л. Мамчур, О. Місечко, Л. Морської, Н. Муқан, С. Ніколаєвої, І. Романишина, О. Рудич, Ю. Стиркіної, В. Редька, С. Роман, Н. Ткаченко, О. Устименко та ін.

Вивчення й узагальнення процесів реформування педагогічної освіти, наукових джерел з теорії та методики формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи свідчить про низку **суперечностей**, що вимагають розв'язання, зокрема, між:

– на соціально-освітньому рівні – між світовими тенденціями та підходами до модернізації змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи і недостатньою спроможністю системи вищої педагогічної

освіти України здійснювати таку підготовку відповідно до вимог міжнародних стандартів і потреб євроінтеграції;

– на теоретико-методологічному рівні – між посиленням стійкого інтересу науковців до цілісного осмислення проблем формування іншомовної комунікативної компетентності у сфері професійної самореалізації майбутніх фахівців і нерозробленістю науково обгрунтованої системи формування іншомовної комунікативної компетентності кваліфікованих фахівців початкової школи;

– на професійному рівні – між соціальною значущістю й необхідністю вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах соціокультурного середовища закладів вищої освіти та потребою в науково обгрунтованому процесі реалізації педагогічної системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців початкової освіти як ретрансляторів соціального досвіду;

– на методико-технологічному рівні – між об'єктивною потребою в актуалізації системного використання сформованої іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної самореалізації і недостатньою обгрунтованістю методичних засад цього процесу.

Актуальність означеної проблеми, її важливе теоретичне й практичне значення для вищої педагогічної освіти, необхідність розв'язання означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Система формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології початкової освіти за темою «Теоретико-методичні основи формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової освіти» (номер державної реєстрації 0117U004388) Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Тему дослідження затверджено вченою радою Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (протокол № 2 від 26 вересня 2018 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 27 листопада 2018 р.).

Мета дослідження полягає в науковому обгрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці педагогічної системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати історико-педагогічний вітчизняний і зарубіжний досвід процесу формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах міжкультурної комунікації.

2. З'ясувати стан розробленості проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки.

3. Визначити сутність та структуру іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у контексті сучасних вимог до вищої педагогічної освіти в Україні.

4. Розробити й обґрунтувати концепцію й методологічні підходи щодо формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

5. Розробити педагогічну систему формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців та її модель.

6. Виявити й обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

7. Визначити критерії, показники й рівні сформованості іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

8. Розробити організаційно-методичне забезпечення реалізації педагогічної системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

9. Експериментально перевірити ефективність системи формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти в процесі професійної підготовки.

10. Окреслити перспективні напрями професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічна система формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

Концепція дослідження базується на ідеї обґрунтування, розроблення й упровадження в освітній процес вітчизняних педагогічних закладів вищої освіти системи формування іншомовної комунікативної компетентності, що спрямовує науковий пошук на досягнення мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на основі студентоцентрованого, інтерактивного, контекстного та конструктивістського навчання шляхом створення іншомовного професійно орієнтованого інтерактивного освітнього середовища та поетапного залучення студентів до розв'язання професійно орієнтованих завдань. Усе це сприятиме підвищенню рівнів сформованості означеної компетентності й забезпечить соціальний успіх і конкурентоспроможність у професії.

Концепція формування ІКК майбутніх учителів початкової школи є складним системним об'єктом, що консолідує ідеї, теорії, тенденції, підходи, принципи наук педагогічної галузі й спрямовує науковий пошук на досягнення мети й реалізацію завдань підготовки майбутніх фахівців початкової школи в єдності *методологічного, теоретичного й практичного концептів*.

Методологічний концепт системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки у ЗВО охоплює сукупність підходів до вивчення проблеми. Системний підхід є методологічною основою процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи й дає змогу виділити системотвірний чинник формування означеної компетентності. Синергетичний підхід дає можливість урахувати динаміку та механізми самоорганізації суб'єктів навчання під час формування ІКК. Професійна підготовка майбутнього фахівця передбачає тісну взаємодію мови й культури його носіїв, що забезпечується врахуванням культурологічного підходу. Ціннісне спрямування формування ІКК майбутніх учителів початкової школи реалізується шляхом атуалізації аксіологічного підходу в процесі впровадження педагогічної системи. Урахування провідних ідей особистісного підходу є важливим у визначенні здобувачами вищої освіти власної освітньої траєкторії навчання. В аспекті комунікативно-діяльнісного підходу освітній процес набуває професійно орієнтованого діяльнісного характеру через вирішення реальних завдань у процесі іншомовної мовленнєвої діяльності. У контексті компетентнісного підходу зміщення акцентів відбувається із процесу накопичення знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання й досвід іншомовної комунікації в ході дослідницьки активної професійної діяльності. Реалізація середовищного підходу дає змогу майбутнім учителям початкової школи набувати вмінь і досвіду іншомовної комунікації в спеціально створеному іншомовному професійно орієнтованому інтерактивному середовищі. Застосування інтегративного підходу зумовлене значним розширенням інтеграції дисциплін циклу загальної та професійної підготовки. Рефлексивно-акмеологічний підхід передбачає впровадження гуманістичної моделі освіти, що сприяє становленню індивідуальності майбутнього фахівця, накопиченню життєвого й професійного унікального досвіду, самоактуалізації та реалізації «Я-концепції», самовираженню.

Теоретичний концепт ґрунтується на сучасних вітчизняних і зарубіжних вимогах до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, визначає теоретичні аспекти обґрунтування концепції формування ІКК майбутніх учителів початкової школи на засадах студентоцентрованого, критичного, інтерактивного та конструктивістського навчання, а саме: зростання попиту на загальні компетентності та комунікативні здатності (Закон «Про вищу освіту» (2014), Державний

стандарт початкової освіти (2018), Концепція «Нова українська школа» (2016), «Освіта як важливий складник сталого розвитку» (Barcelona Declaration) (2004), перехід від освітніх програм, орієнтованих на зміст, до освітніх програм, орієнтованих на результати навчання).

Теоретичні засади концепції формування ІКК майбутніх учителів початкової школи базуються на положеннях досліджень про комунікативно спрямований освітній процес з опанування іноземної мови. Засадничими основами концепції формування ІКК є: філософські вчення й теорії розвитку, взаємозв'язку, взаємозалежності явищ об'єктивної дійсності; філософські вчення комунікативного діалогового гуманізму; положення сучасної науки про культуру та культурний потенціал особистості; психологічні та психолінгвістичні теорії пізнання, діяльності, навчання й розвитку особистості; теорії освіти й студентоцентрованого навчання, методологічні й дидактичні принципи та підходи професійної освіти; лінгвістичні й соціолінгвістичні теорії та підходи до вивчення мов.

Реалізація педагогічної системи формування досліджуваної компетентності ґрунтується на авторській класифікації системи принципів формування ІКК, що містить три групи: *загальнодидактичні, професійної підготовки майбутніх учителів* (спеціальні) та *мовно-методичного спрямування* (специфічні).

Ураховано позиції дослідників про структуру особистості, основними компонентами якої є досвід (знання, уміння, творчість, ціннісні орієнтації); механізми психіки (сприйняття, мислення і мовлення, пам'ять, психомоторика, самоуправління); типологічні характеристики потенціалів особистості (характер, темперамент, задатки і здібності, сприйняття, пам'ять, мислення, мовлення та інші механізми психіки), що розвиваються в процесі навчання у ЗВО.

Практичний концепт передбачає розроблення механізмів реалізації та експериментальної перевірки системи формування ІКК майбутніх учителів початкових класів (цілі, зміст, методи, форми організації освітнього процесу, засоби, суб'єкти освітнього процесу), що реалізує мету професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Означений процес характеризується різноманіттям підходів, способів і принципів упровадження педагогічної системи формування ІКК майбутніх учителів початкової школи.

Для досягнення мети дослідження та вирішення його завдань використано комплекс **методів**:

– *теоретичних*: порівняльний аналіз філософських, теоретико-методологічних, психолого-педагогічних, лінгвістичних джерел, освітніх нормативно-правових документів – для з'ясування стану розробленості проблеми; порівняння, узагальнення – з метою уточнення поняттєво-категоріального поля дослідження; синтез – для обґрунтування методологічної бази дослідження, розроблення критеріїв, показників і рівнів сформованості ІКК майбутніх учителів початкової школи; системний аналіз – для виявлення компонентів та педагогічних умов формування іншомовної

комунікативної компетентності здобувачів освіти; моделювання – з метою проєктування концептуальної та структурно-функціональної моделі педагогічної системи; систематизація та узагальнення – з метою формулювання висновків та педагогічного прогнозування;

– *емпіричних*: спостереження, метод експертного оцінювання, анкетування, інтерв'ювання, бесіда, тестування, аналіз письмових студентських робіт – для діагностування рівнів сформованості ІКК майбутніх учителів початкової школи; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) – із метою вивчення процесу формування ІКК, конкретизації методики її формування та перевірки ефективності створеної педагогічної системи;

– *математичної статистики* – із метою кількісного оцінювання та порівняння результатів дослідження, розподілу здобутих емпіричних даних за рівнями, з'ясування однорідності вибірок, підтвердження ефективності спроектованої експериментальної педагогічної системи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– розроблено й науково обґрунтовано концепцію формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти в умовах міжкультурної комунікації, провідною ідеєю якої є розуміння того, що педагогічна система формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи базується на студентоцентрованому, інтерактивному, контекстному й конструктивістському навчанні, спрямованому на досягнення мети і завдань професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти засобом створення іншомовного професійно орієнтованого інтерактивного освітнього середовища та поетапного залучення здобувачів вищої освіти до розв'язання професійно орієнтованих завдань;

– розроблено, обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність педагогічної системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти з такими складниками: мета, суб'єкти освітнього процесу, зміст підготовки, засоби навчання, форми і технології організації освітнього процесу, результат;

– розроблено й теоретично обґрунтовано модель педагогічної системи підготовки майбутніх учителів початкової школи, структуровану методологічно-цільовим, суб'єкт-суб'єктивним, змістовим, організаційно-методичним і діагностико-рефлексивним блоками;

– виявлено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи (створення іншомовного професійно орієнтованого інтерактивного освітнього середовища для майбутніх учителів початкової школи у ЗВО; міждисциплінарна інтеграція змісту іншомовної освіти на засадах системного оновлення й модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; активізація іншомовної

комунікативної діяльності студентів на засадах розвитку системного, критичного й творчого мислення; збагачення програми педагогічних практик завданнями, спрямованими на формування ІКК майбутніх учителів початкової школи);

уточнено:

– поняття «іншомовна комунікативна компетентність майбутніх учителів початкової школи»; розуміємо її як здатність особистості успішно соціалізуватися й навчатися, що виявляється в динамічній інтегрованій комбінації мотивів, цінностей, знань, досвіду, особистих якостей, які сприяють успішному використанню іноземної мови в міжкультурній комунікації, професійній діяльності, самоосвіті, саморозвитку;

– перспективні напрями підготовки майбутніх учителів початкової школи на державному, інституційному та особистісному рівнях;

удосконалено:

– структуру іншомовної комунікативної компетентності у складі мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативно-діяльнісного, рефлексивного компонентів, що є взаємопов'язаними й перебувають у постійній взаємодії, забезпечуючи формування основних індивідуальних і професійних якостей особистості за різних зовнішніх і внутрішніх змін;

– зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; удосконалення полягає в розширенні й доповненні іншомовним контентом освітньої програми, навчальної програми та навчального матеріалу;

– систему принципів формування ІКК, що ґрунтується на їх авторській класифікації й містить три групи: загальнодидактичні, професійної підготовки майбутніх учителів (спеціальні), мовно-методичного спрямування (специфічні) та відповідає сучасному стану професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи;

подальшого розвитку набули:

– теоретичні положення системного, синергетичного, компетентнісного та комунікативного підходів до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; наукові уявлення про професійну комунікацію іноземною мовою з огляду на специфіку спеціальності.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні методики формування досліджуваної компетентності на засадах інтерактивно орієнтованого навчання; науково-методичного супроводу підготовки майбутніх учителів початкової школи та впровадженні діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти; програмно-методичного забезпечення дисциплін іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової школи (навчальної програми дисципліни за вибором «Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи», методичних рекомендацій «Методика формування іншомовної комунікативної

компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки», словника «Англо-український словник освітньої лексики», методичних рекомендацій до педагогічних практик «Педагогічна діяльність у дитячих оздоровчих таборах з вивченням англійської мови», навчально-методичного посібника «Особливості навчання англійської мови учнів початкових класів»).

Науково-методичні матеріали та результати дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти для подальшого розроблення теоретичних і методичних положень професійної підготовки майбутніх учителів, освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів спеціальності 013 Початкова освіта, навчальних і робочих програм дисциплін, аспірантами, студентами, магістрантами, а також у системі післядипломної педагогічної освіти й самоосвіти вчителів початкової школи.

Результати дослідження *впроваджено* в практику освітньої діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 07-Н від 25.05.2020), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 1456 від 29.05.2020), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1185А від 01.07.2020 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 1952-Н від 20.07.2020), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/39 від 01.09.2020), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 2156/01-60/57 від 03.09.2020), Бердянського державного педагогічного університету (довідка №57-28/1044 від 20.10.2020).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, подані в дисертації, автором здобуто самостійно й одноосібно. У колективній монографії [2] особистим внеском дисертантки є розроблення розділу «Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи»; в англо-українському словнику освітньої лексики [51] авторкою здійснено укладання англійської частини довідкового видання; у навчально-методичному посібнику [50] дисертанткою висвітлено практичні аспекти методичного використання лінгвістичних англійських ігор у літніх мовних таборах; у статтях [29; 54] авторці належить обґрунтування критеріїв, показників та процесу оцінювання ІКК майбутніх учителів початкової школи; у монографії [55] здобувачкою здійснено характеристику особливостей педагогічної практики з англійської мови майбутніх учителів-словесників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації представлено й обговорено на наукових конференціях і семінарах різного рівня:

– *міжнародних*: «Інновації у вищій освіті» (Ніжин, 2013 р.), «Актуальні наукові дослідження в сучасному світі» (Переяслав-Хмельницький, 2016 р.), «International Congress on Science and Education» (Туреччина, Афьон, 2018 р.), «Модернізація освітнього середовища:

проблеми та перспективи» (Умань, 2018 р.), «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства» (Київ, 2018 р.) «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (Кам'янець-Подільський, 2018 р.), «Актуальні проблеми початкової освіти та інклюзивного навчання» (Львів, 2018 р.), «Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти» (Глухів, 2018 р.), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (Умань, 2018 р.), «Використання медіа-технологій у підготовці вчителів: європейський та вітчизняний досвід» (Глухів, 2018 р.), «International Congress on Science and Education» (Туреччина, Афьон, 2018 р.), «Інновації в освіті: здобутки та перспективи» (Умань, 2018 р.), «Проблеми и тенденции качества образования в системе национальной безопасности» (Білорусія, Барановичі, 2018 р.), «Economic and social-oriented issues of the modern world. International Conference» (Словаччина, Братислава, 2018 р.), «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства» (Київ, 2018 р.), «Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку» (Дніпро, 2019 р.), «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2019 р.), «Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика» (Київ, 2019 р.), «Моделі соціокультурного розвитку територій: перспективи та можливості» (Суми, 2019 р.), «Розвиток критичного мислення в процесі освітньої діяльності: вітчизняний та європейський виміри» (Глухів, 2020 р.), «Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку» (Дніпро, 2020 р.), «Пріоритети розвитку педагогічних і психологічних наук у XXI столітті» (Одеса, 2020 р.), «Priority Directions of Science Development» (Львів, 2020 р.), «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки і психології у XXI столітті» (Львів, 2020 р.), «Актуальні питання сучасних педагогічних і психологічних наук» (Одеса, 2020 р.), «Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології» (Запоріжжя, 2020 р.), «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові диспути» (Дніпро, 2020 р.), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2020 р.), «Європейська проектна культура в Україні: стан, проблеми, перспективи» (Запоріжжя, 2020 р.), «Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення» (Луцьк, 2020 р.);

– *всукраїнських*: «Теоретико-методологічні засади управління навчальним закладом: розвиток творчого потенціалу дитини та педагога» (Херсон, 2014 р.), «Розвиток національно-мовної особистості в умовах неперервної освіти: надбання, реалії, перспективи» (Умань, 2014 р.), «Сучасна іншомовна освіта в Україні: стан, виклики і перспективи» (Глухів, 2016 р.), «The 21-st Century Challenges in Education and Science» (Глухів, 2017 р., 2019 р.), «Стратегічні пріоритети філології й лінгводидактики в умовах реформування освітньої системи в Україні» (Кам'янець-Подільський, 2018 р.), «Стратегічні пріоритети філології й лінгводидактики в умовах реформування освітньої системи в Україні» (Старобільськ, 2018 р.), «Інновації в освіті: проблем, перспективи, відповіді та виклики сьогодення»

(Полтава, 2018 р.), «Інновації і освіти: здобутки та перспективи» (Умань, 2018 р.), «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика» (Суми, 2018 р.), «Підготовка майбутніх учителів до реалізації Концепції «Нова українська школа»» (Глухів, 2018 р.), «Тенденції сучасної підготовки майбутніх учителів початкової школи» (Умань, 2019 р.), «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика» (Суми, 2019 р.), «Соціально-педагогічні основи розвитку особистості в сучасних умовах комунікації: досвід, проблеми, перспективи» (Дніпро, 2019 р.), «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (Одеса, 2019 р.), «Формування критичного мислення в процесі освітньої діяльності в контексті Концепції «Нова українська школа»» (Глухів, 2019 р.), «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика» (Суми, 2020 р.), «Формування ключових компетентностей в умовах наступності дошкільної та початкової освіти» (Львів, 2020 р.), «Формування мовної особистості в сучасному полікультурному суспільстві» (Чернігів, 2020 р.).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Формування фахової компетентності майбутніх учителів іноземної мови початкових класів» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти було захищено 2011 року. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської не використано.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 55 науково-методичних праць (49 одноосібні). Основні результати відображено в 2 монографіях (1 колективна), 1 методичних рекомендаціях, 23 статтях (з них 20 – у фахових виданнях України з педагогічних наук, 3 – у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію). 29 публікацій засвідчують апробацію результатів дослідження.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, списків використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 512 сторінок. Основний текст викладено на 378 сторінках, 18 додатків – на 92 сторінках. Список використаних джерел містить 708 найменувань, 72 з них іноземними мовами. Дисертацію ілюстровано 21 рисунком і 24 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими темами; сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет, викладено концепцію дослідження; схарактеризовано методи, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; зазначено відомості про апробацію й упровадження наукового доробку, особистий внесок здобувачки; подано структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи як науково-педагогічна проблема»** – проаналізовано історико-педагогічний вітчизняний і зарубіжний досвід процесу формування іншомовної комунікативної компетентності, вивчено стан розробленості досліджуваної проблеми в теорії і практиці вищої педагогічної освіти України, визначено сутність та структуру іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Історико-педагогічний аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду засвідчив наявність значної кількості прикладів як конструктивного, так і деструктивного досвіду розвитку ІКК майбутніх учителів, удосконалення навичок іншомовного професійного спілкування впродовж життя і дав підстави констатувати, що це зумовлено, переважно, суспільно-політичними, економічними, соціокультурними та історичними чинниками, що визначали зміни в цілях, змісті, технологіях і методиках навчання в різні історичні періоди.

Констатовано, що зміни в суспільних процесах ХХ ст. значно розширили можливості реалізації особистісних комунікативних потреб за допомогою іноземної мови та, відповідно, підвищили вимоги до комунікативних здатностей фахівців. Це актуалізувало необхідність перегляду професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема, системи формування їхньої іншомовної комунікативної компетентності, що забезпечить відповідний рівень оволодіння іноземною мовою та підвищить їх конкурентоспроможність.

Аналіз наукового доробку зарубіжних (Т. Бочарнікової, Н. Гальскової, Р. Джонсона, Н. Гез, І. Зимньої, Г. Китайгородської, Ю. Пассова, А. Хуторського, С. Савіньон, В. Сафонової, Д. Хаймса та ін.) та вітчизняних (Л. Биркун, О. Бігич, С. Козак, С. Ніколаєвої, А. Петрової, С. Роман, Н. Сури та ін.) учених переконує в тому, що істотну увагу науковців приділено вивченню різних аспектів іншомовної комунікативної компетентності, проте проблема формування ІКК майбутніх учителів початкової школи не дістала належного висвітлення, що й актуалізує потребу її дослідження.

У розділі схарактеризовано сутність іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи як здатність особистості успішно соціалізуватися й навчатися, що виявляється в динамічній інтегрованій комбінації мотивів, цінностей, знань, досвіду, особистих якостей, які сприяють успішному використанню іноземної мови в міжкультурній комунікації, професійній діяльності, самоосвіті, саморозвитку. У її структурі виокремлено *мотиваційно-ціннісний* (система цінностей і спонукань, що зумовлюють спрямування особистості на підвищення рівнів володіння ІКК), *когнітивний* (комплекс фахових знань, що містить лінгвістичний, комунікативний, прагматико-стратегічний, лінгвосоціокультурний компоненти), *комунікативно-діяльнісний* (сукупність комунікативно-практичних здатностей, що дозволяють майбутнім учителям

початкової школи здійснювати ефективне іншомовне комунікування), *рефлексивний* (особистісні якості й здатності, що спонукають майбутніх фахівців до саморегуляції й самоорганізації з метою вдосконалення ІКК) складники, що взаємодіють і доповнюють один одного та функціонують як єдина система.

Аналіз навчальних планів підготовки бакалаврів спеціальності 013 Початкова освіта засвідчив, що теоретичні засади формування іншомовної комунікативної компетентності реалізовано нині в трьох стратегічних напрямках: загальнотеоретична підготовка, психологічна підготовка, методична підготовка.

Здійснено аналіз стану розробленості досліджуваної проблеми згідно з потребами майбутніх учителів початкової школи. Засобами опитування й анкетування виявлено зацікавленість та позитивне ставлення здобувачів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта до вивчення англійської мови. Результати показали, що більшість із них вважає важливим для себе вивчення іноземної мови з метою формування особистісно-професійних якостей, більшість майбутніх учителів початкової школи зазначила, що вивчення іноземних мов сприяє професійному зростанню й самовдосконаленню.

За результатами аналізу стану розробленості досліджуваної проблеми в теорії і практиці можемо констатувати, що професійна підготовка повільно трансформується в напрямі формування ІКК майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта. Хоча в теорії досліджуване питання вивчалось, на практиці є проблеми, що потребують переосмислення досвіду та розроблення системи формування ІКК майбутніх учителів початкової школи.

У другому розділі – **«Концептуально-методологічні засади формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи»** – схарактеризовано особливості організації та методикою дослідження проблеми, визначено сучасні світові та вітчизняні тенденції професійної підготовки майбутніх учителів в аспекті формування ІКК, обґрунтовано концепцію та методологічні підходи, пов'язані з формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, представлено загальнонаукові засади розроблення педагогічної системи.

З урахуванням особливостей проведення педагогічних розвідок було визначено основні етапи дослідження (пошуково-ознайомлювальний, концептуальний, накопичувальний, технологічний, узагальнювальний), кожен з яких мав свої завдання, що сприяло узагальненню і конкретизації отриманих результатів.

На основі аналізу наукової літератури окреслено сучасні освітні тенденції професійної підготовки майбутніх учителів: глобалізація, модернізація освітньої діяльності в контексті європейських і світових вимог, поглиблення міжнародного співробітництва, потреба в підвищенні здатності

випускників до працевлаштування, загальноєвропейська цикловість вищої освіти, забезпечення якості вищої освіти як основи процесу побудови ЄПВО, орієнтація освіти на рефлексію, розвиток системи навчання впродовж життя, посилення ролі університетів у забезпеченні сталого розвитку, здатність учителів до інновацій, реалізація полілінгвальної освіти, інтеграція навчальних дисциплін, використання сучасних інформаційних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Означені тенденції покладено в основу розробленої концепції – комплексу базових положень, що всебічно й повно розкривають сутність, зміст, особливості іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

У розділі репрезентовано авторську концепцію формування іншомовної комунікативної компетентності, що консолідує теорії, тенденції, підходи й ґрунтується на ідеї розроблення й упровадження в освітній процес ЗВО педагогічної системи, спрямованої на досягнення мети й завдань професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи шляхом підвищення мотивації до вивчення іноземної мови, реалізації ідей міждисциплінарної інтеграції, застосування студентоцентрованого інтерактивного, кооперативного, контекстного та конструктивістського навчання через створення іншомовного професійно орієнтованого інтерактивного освітнього середовища та поетапне залучення студентів до розв'язання професійно орієнтованих завдань і застосування сучасних освітніх технологій (інформаційних і педагогічних) у професійній підготовці майбутніх фахівців.

У контексті дослідження на основі вивчення сучасних освітніх тенденцій, парадигм та теорій запропоновано авторську систему підходів, відповідно до якої визначено три групи методологічних підходів до формування ІКК: *загальнонаукові* (системний, синергетичний, культурологічний, аксіологічний), *конкретнонаукові* (гуманістичний, особистісний, комунікативно-діяльнісний), *професійно орієнтовані* (компетентнісний, середовищний, інтегративний, рефлексивно-акмеологічний).

Аналіз концептуально-методологічних основ дав змогу виокремити загальнонаукові засади розроблення педагогічної системи формування ІКК майбутніх учителів початкової школи: система формування ІКК має бути гнучкою та адаптивною, відображати актуальні філософські засади науково-педагогічної картини світу та перманентну еволюцію взаємозв'язків між наукою, методикою, освітнім процесом і педагогічною діяльністю, забезпечуючи відповідність вищої освіти сучасним суспільним тенденціям і підходам; система професійної освіти є складником системи вищої педагогічної освіти й має враховувати відповідні стандарти й рекомендації; система повинна забезпечувати відповідність результатів підготовки майбутніх учителів початкової школи вимогам, що визначаються тенденціями освіти загалом і обраною сферою діяльності зокрема; система

повинна враховувати мультидисциплінарність педагогічної (початкової освіти) діяльності та її розгалужені зв'язки з усіма сферами людської діяльності; вона має відповідати холістичним засадам освітнього процесу, зокрема, інтегрувати сучасні навчальні підходи, імплементувати їх у реальний освітній процес, спрямовуючи теоретичні знання і вміння у сферу професійної діяльності; механізми реалізації системи формування ІКК мають ґрунтуватися на поєднанні діяльності викладачів ЗВО і майбутніх учителів початкової школи.

Третій розділ – **«Обґрунтування системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи»** – містить характеристику основних принципів, обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи і моделювання педагогічної системи означеного процесу; визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості досліджуваної компетентності.

Відповідно до потреб сьогодення з метою формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи буде враховано три групи принципів (авторська класифікація): загальнодидактичні, професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та мовно-методичного спрямування.

До спеціальних віднесено *принципи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи*, а саме: мотиваційного забезпечення, студентоцентрованого й особистісно орієнтованого навчання, єдності процесу соціалізації, формування соціокультурних цінностей і ціннісного ставлення до людини, індивідуалізації, партнерства, відкритості до інноваційних процесів, інтердисциплінарності, інтеграції теорії з практикою, урахування життєвої й професійної перспективи, професійної спрямованості іншомовного навчального спілкування, досягнення мети, проблемності побудови освітнього процесу, автономності навчання, змішаного навчання, особистої відповідальності, здійснення діагностування та зворотного зв'язку навчання, актуалізації результатів навчання.

Принципи мовно-методичного спрямування (специфічні): комунікативної спрямованості, взаємопов'язаного навчання іноземної мови і культури, інтегрованого навчання видів мовленнєвої діяльності та аспектів мови, полікультурної спрямованості навчання та опори на діалог культур, інтерактивності, домінувальної ролі вправ, автентичності навчальних матеріалів, апроксимації, новизни в навчанні іноземної мови, проблемно-ситуативної організації навчання, варіативності, концентрованості, урахування лінгвістичного досвіду студентів, контрастивності, позалінгвальний принцип, текстотвірності, активізації слухових і мовно-моторних відчуттів під час формування мовленнєвих навичок, свідомого вивчення іноземної мови.

Методом експертного оцінювання було виявлено *чотири домінантні організаційно-педагогічні умови* формування ІКК майбутніх учителів

початкової школи: 1) створення іншомовного професійно орієнтованого інтерактивного освітнього середовища для майбутніх учителів початкової школи у ЗВО, що відповідає поетапному, системному й систематичному формуванню ІКК студентів, зокрема, передбачає інтенсифікацію та мотивацію процесу формування ІКК завдяки зануренню студентів у інтерактивне іншомовне середовище; індивідуалізацію навчання шляхом упровадження академічного консультування (тьюторство), наставництва (менторство), тренерства (коучинг); 2) міждисциплінарна інтеграція змісту іншомовної освіти на основі системного оновлення й модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, реалізації міжпредметних зв'язків дисциплін циклів загальної і професійної підготовки через поглиблення й систематизацію іншомовних лінгводидактичних знань; 3) активізація іншомовної комунікативної діяльності студентів на засадах розвитку системного, критичного та творчого мислення через упровадження проблемного навчання, інноваційних активних та інтерактивних кооперативних технологій, методів, прийомів і групових форм організації діяльності; раціональне поєднання вербальних і комп'ютерних засобів іншомовної професійної комунікації відповідно до технології змішаного навчання та широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій; 4) збагачення програми педагогічних практик завданнями, спрямованими на формування ІКК майбутніх учителів початкової школи.

Із метою цілісної реалізації концептуальних ідей дослідження було створено педагогічну систему формування ІКК майбутніх учителів початкової школи.

Систему формування ІКК розглядаємо як складник загальної системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Вона репрезентована сукупністю компонентів (суб'єкти комунікації: студент – викладач; мета, завдання, підходи, принципи, зміст, засоби, методика (форми, технології, методи, прийоми), діагностичний інструментарій для визначення результатів навчання (критерії, показники, рівні)). Взаємодія зазначених складників забезпечує цілеспрямований вплив на майбутніх учителів початкової школи з метою формування в них ІКК й спрямовує на ефективне виконання професійних обов'язків.

Виділено властивості створеної системи, враховані в дослідженні: цілеспрямованість, надійність, розмірність, множинність, цілісність і подільність, інтегративність, функціональність, неадитивність (емерджентність), синергізм, інформаційність, взаємозалежність між системою і зовнішнім середовищем, стійкість і рівновага, динамічність, еквіпотенційність.

Пропонована система формування ІКК майбутніх учителів початкової школи є динамічною, бо змінюється під впливом різноманітних факторів (інтеграція України до європейського та світового освітнього простору тощо), а також внутрішніх станів самої системи, зумовлених дією цих зовнішніх факторів (зміни в державних стандартах, освітніх програмах

спеціальності тощо). Функціонування створеної системи має часову обмеженість – від вступу студента до ЗВО до його закінчення за ОС «Бакалавр» (тривалість – 4 роки). Компоненти системи формування досліджуваної якості існують тісно пов'язані між собою, що дає їй можливість функціонувати продуктивно. Створена система є різнорівневою, здатна до саморозвитку й автономного вдосконалення.

Наголошено, що в межах функціонування розробленої системи професійний і особистісний розвиток майбутніх фахівців не можна вважати планомірно-поступовим, лінійним, безконфліктним процесом. Він обов'язково супроводжується кризами, що зумовлюють зміну автономного професійного вектора розвитку майбутнього вчителя, його ціннісних орієнтацій, їх ієрархії, стимулюючи самопізнавальну та самовиховну активність.

Розроблена модель системи формування ІКК (рис. 1) містить такі блоки: *методологічно-цільовий* охоплює мету й завдання професійної підготовки; методологічні підходи й принципи, на яких ґрунтується педагогічна система формування досліджуваної якості; *суб'єкт-суб'єктний* має на меті характеристику особистостей майбутніх учителів початкової школи та науково-педагогічних працівників ЗВО; основою *змістового блоку* є зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, що інтегрує теоретичний і практичний модулі та складники ІКК (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивний); *організаційно-методичний блок* репрезентує методи навчання, серед яких вирізняємо такі: комунікативний, функціональний, лексичний, граматико-перекладний, сугестивного відкриття, навчання через інтеграцію, створення освітньої сторінки з іноземної мови в інтернеті, метод аналізу конкретних ситуацій, метод створення телекомунікаційних проєктів, забезпечення зворотного зв'язку між викладачем і студентом через комп'ютер тощо, що сприяло налагодженню результативного іншомовного спілкування між здобувачами вищої освіти й викладачем; технології навчання (педагогічні (інтерактивна, контекстна, тренінги, змішаного навчання, розвитку критичного мислення тощо); інформаційні (мережеві, мультимедійні)), форми роботи (аудиторні – лекційні, практичні, лабораторні, семінарські заняття; позааудиторні – науково-дослідна, виховна, самостійна, індивідуальна (робота з друкованими джерелами, самостійне вивчення питань, самостійний перегляд фільмів тощо), практична підготовка, контрольні заходи (іспити / заліки, модульні контрольні роботи, самоаналіз, захист проєктів тощо)), засоби формування ІКК (навчальна програма дисципліни за вибором «Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи» (ФІККМУПШ), методичні рекомендації «Методика формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки», лексикографічне видання «Англо-український словник освітньої лексики», навчально-методичний посібник «Педагогічна діяльність у дитячих оздоровчих таборах з вивченням англійської мови» (ПДДОТВАМ),

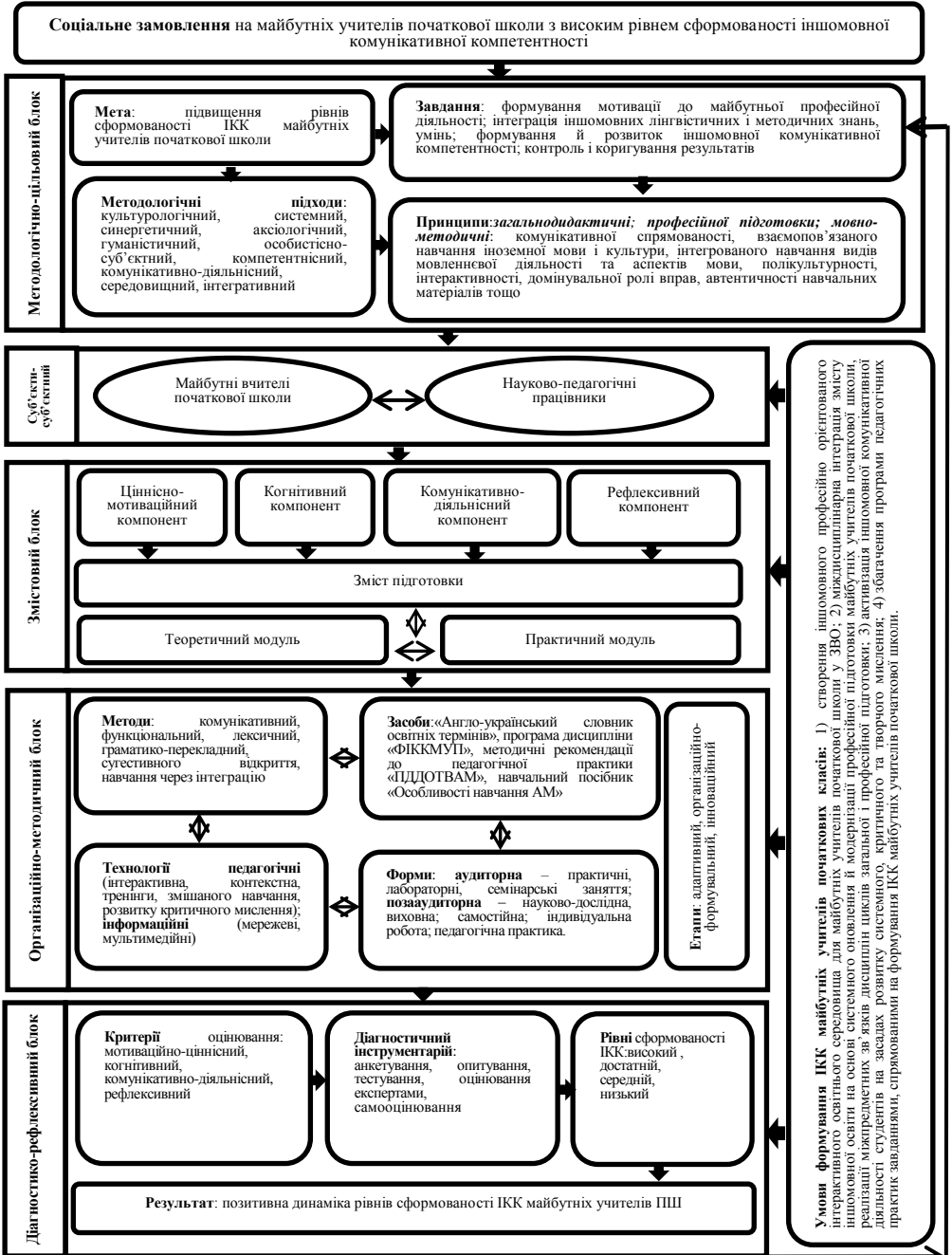

Рис. 1. Структурно-функціональна модель педагогічної системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи

навчально-методичний посібник «Особливості навчання англійської мови учнів початкових класів»), етапи формування ІКК (адаптивний, організаційно-формувальний, інноваційний); *діагностико-рефлексивний блок* містить критерії оцінювання: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний і рефлексивний, кожен із яких конкретизований показниками. Засобами оцінювання ІКК визначено тестування, оцінювання експертами та самооцінювання.

У ході наукового пошуку було визначено критерії сформованості означеної компетентності, що відповідають структурі досліджуваного феномену: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний і рефлексивно-оцінний. Кожен із них характеризується показниками сформованості означеної компетентності. Відповідно до критеріїв і показників визначено рівні сформованості ІКК: високий (творчий), достатній (реконструктивний), середній (репродуктивний), низький (адаптивний).

У четвертому розділі – **«Організаційно-методичне забезпечення системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи»** – представлено іншомовне професійно орієнтоване інтерактивне освітнє середовище; обґрунтовано цілі та спроектовано зміст формування досліджуваної компетентності; репрезентовано засоби та методику формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз наукового доробку вчених і дослідження освітнього середовища ЗВО дали змогу визначити освітнє середовище як обставини, від яких залежить цілісний освітній процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей та педагогічними умовами формування ІКК під час навчання в педагогічному ЗВО. Складниками іншомовного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи визначено: суб'єкт-ресурсний (особистісний), змістово-методичний, комунікативно-організаційний, матеріально-технічний та ідейно-просвітницький, кожен із яких має власну структуру, а в сукупності вони утворюють єдине іншомовне професійно орієнтоване інтерактивне освітнє середовище.

Із метою цілепокладання процесу формування ІКК майбутніх учителів початкової школи використано впорядковану ієрархію цілей, що забезпечує концентрацію зусиль на головному в освітній діяльності, забезпечує визначення першочергових навчальних завдань і перспектив у підготовці майбутніх фахівців; створює умови для усвідомлення студентами орієнтирів навчальної діяльності, іншомовної взаємодії учасників освітнього процесу; окреслює еталони оцінювання результатів навчання, які доцільно коригувати та уточнювати зі студентами, що забезпечує надійність і об'єктивність оцінювання результатів навчання.

Обґрунтовано впорядковану систему цілей формування ІКК у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що

диференціюється на загальну мету (широка сфера життєдіяльності), спеціальну (вузька сфера діяльності) та предметну (певні дисципліни). Означене обумовило три етапи проєктування цілей формування ІКК майбутніх учителів початкової школи: встановлення стратегічної (загальної) мети, конкретизацію її в тактичних цілях та формулювання оперативних цілей (когнітивної, розвивальної, реалізаційної), тісно взаємопов'язаних.

Зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи визначається освітніми програмами, навчальним планом, навчальними програмами, робочими програмами. У контексті сучасного вдосконалення якості професійної підготовки в українських ЗВО зміст формування ІКК майбутніх учителів початкової школи передбачає оновлення й модернізацію на трьох рівнях: рівень освітньої програми, що визначає навчальний план та зміст професійної підготовки, яку планують здобути студенти протягом визначеного часу; рівень навчальної програми, на основі якої постійно оновлюється зміст фахової підготовки та окремих дисциплін, що забезпечить формування компетентностей відповідно до результатів модернізації й реформування освіти; рівень навчального матеріалу, що є інструментом для оцінювання ІКК здобувачів освіти з метою покращення освітньої діяльності та вивчення прогресу для вдосконалення вивчення дисциплін.

На рівні освітньої програми зміст іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової школи розглянуто з позицій системного підходу як єдність мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативно-діяльнісного та рефлексивного компонентів ІКК майбутніх фахівців. На цьому рівні визначено основні дисципліни освітньої програми, наповнені відповідним контентом, що забезпечують формування ІКК майбутніх учителів початкової школи, зокрема, іноземна мова, іноземна мова за професійним спрямуванням, інноваційні технології в освіті, практика усного і писемного мовлення.

На рівні навчальної програми з метою формування ІКК майбутніх учителів початкової школи вбачаємо доцільним введення дисципліни за вибором «Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи» на факультетах підготовки вчителів початкової школи, збагачення англomовним контентом обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів ОП, посилення педагогічних практик підготовки майбутніх учителів початкової школи професійно зорієнтованими англomовними завданнями.

На рівні навчального матеріалу здійснювалася інтеграція відібраних тем із фахових методик початкового навчання, зокрема, дисциплін «Методика навчання освітньої галузі «Природничка», «Методика навчання освітньої галузі «Математична», «Методика навчання іноземної мови», «Методика навчання інформатики».

Із метою реалізації означених цілей розроблено методика формування ІКК майбутніх учителів початкової школи, що ґрунтується на сукупності методологічних, дидактико-методичних і процесуальних положень,

обґрунтовує процес формування й розвитку ІКК майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

Особливість реалізації методики формування ІКК майбутніх учителів початкової школи полягає в імплементації її відповідно до виділених складників досліджуваної якості. Доцільність такого підходу полягає в характеристиці поетапної реалізації методики з метою формування мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативно-діяльнісного й рефлексивного компонентів на кожному етапі. Основними характеристиками означеної методики є інтерактивність, комунікативність, діалогічність, креативність, інформативність, моделювальний характер, критичність.

У процесі формування ІКК доведено результативність поєднання усталених педагогічних технологій з формами і методами навчальної діяльності та інноваційними педагогічними технологіями (комунікативними, тренінговими, комп'ютерними, розвитку критичного мислення, портфоліо, презентації результатів проєктування, майстер-класами, форумами тощо).

П'ятий розділ – **«Експериментальна перевірка ефективності системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи»** – репрезентує методику і результати проведеного педагогічного експерименту та окреслює перспективні напрями професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Експериментальне дослідження щодо перевірки ефективності педагогічної системи формування ІКК проводилося у семи ЗВО України: Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, Київському університеті імені Бориса Грінченка, Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Львівському національному університеті імені Івана Франка, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Бердянському державному педагогічному університеті. Експериментальна робота тривала протягом 2015–2020 рр. і реалізовувалася послідовно за чотирма етапами: пошуково-теоретичним, діагностико-констатувальним, поглиблювально-формувальним, аналітико-узагальнювальним.

У педагогічному експерименті взяли участь здобувачі вищої освіти вищевказаних ЗВО України, з яких було сформовано експериментальні та контрольні групи, кожна з яких налічувала 409 осіб на початку експерименту та 404 наприкінці, оскільки частина студентів припинила навчання за ОС «Бакалавр» із різних причин.

У перебігу першого (пошуково-теоретичного) етапу було сформульовано мету й завдання педагогічного експерименту; спроектовано програму педагогічного експерименту й забезпечено умови її реалізації; розроблено діагностичний інструментарій.

Другий (діагностико-констатувальний) етап мав на меті відбір контрольної та експериментальної груп; аналіз їх однорідності; виявлення та

визначення рівнів сформованості ІКК майбутніх учителів початкової школи. Метою констатувального дослідження було з'ясування того, наскільки ефективною є наявна система професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в аспекті формування ІКК здобувачів освіти. Методом попарного відбору було сформовано експериментальні та контрольні групи. Із метою забезпечення вимоги надійності експериментальних даних використано стандартизовані методики проведення дослідження та залучення 22 незалежних експертів із професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти, що були базами експерименту.

Оцінювання рівнів сформованості ІКК кожного зі здобувачів вищої освіти було проаналізовано з метою перевірки збігів чи відмінностей досліджуваних груп через зіставлення розподілів ЕГ та КГ і обрахування критерію Стюдента. Одержані результати підтвердили подібність ЕГ та КГ на рівні статистичної значущості $\alpha = 0,05$, отже, розподіл респондентів ЕГ та КГ за рівнями сформованості ІКК на початку експерименту не відрізняється.

У ході третього (поглиблювально-формувального) етапу в означених ЗВО України майбутні вчителі початкової школи контрольних груп працювали в умовах використання традиційних методів та засобів організації освітнього процесу, водночас в експериментальних групах відбулося впровадження розробленої педагогічної системи в процес професійної підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта. Під час педагогічного експерименту дотримувалися вимог валідності, надійності та вірогідності. Відповідно до вимоги валідності передбачалося, що фактори впливу – контингент здобувачів освіти, рівень їхньої підготовки, умови організації та проведення експерименту в контрольних та експериментальних групах – будуть однаковими. Відмінною буде педагогічна система формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що імплементувалася в експериментальній групі.

Формування ІКК майбутніх фахівців початкової освіти здійснювалося у послідовності трьох умовно виокремлених етапів: адаптивного, базового, інноваційного.

На адаптивному етапі використовувалися докомунікативні підготовчі вправи (репродуктивні й активні): проблемні лекції з елементами дискусії, технологія розвитку критичного мислення на етапі виклику, тестування, інтерв'ю, анкетування, вправи «Кошик ідей», «Знаю – хочу знати – дізнався», «Асоціація», метод «Прес», «Кола по воді», «Правильно – неправильно», «Інсерт», «Ажурна пилка», проблемні завдання, перегляд вебінарів, розучування англомовних пісень, віршів і виступи на концертах.

Базовий етап передбачав застосування навчально-комунікативних інтерактивних (діалогічних) та продуктивних (монологічних) завдань, таких як тренінги; трактування цитат відомих людей, англомовних прислів'їв, висловів, гумору, висловів про майбутню професію англійською мовою; рольові ігри; постер-сесії; віртуальні екскурсії; англомовне спілкування в

чатах, у форматі вебінарів, семінарів; вправи «Мозковий штурм», «Незакінчені речення», «6 капелюхів», «Зигзаг», «Мікрофон» «Акваріум», «Суд від свого імені», «Карусель», «Навчаючи вчуся», «Дерево рішень», «Займи позицію», «Зміни позицію», «Дерево припущень» тощо.

Під час інноваційного етапу застосовувалися творчі вправи (реально-комунікативні й власне творчі): створення власного мовного портфоліо, розроблення англomовних кейсів (ситуацій), колажів для учнів початкової школи, створення презентацій, написання курсових, наукових, кваліфікаційних робіт, захисти проєктів, створення історій групи, різні види дискусій (подіумна, панельна дискусія, форум, колоквиум, круглий стіл, симпозиум, дебати, токшоу, інтерв'ювання), створення дерева рішень, технології ситуативного моделювання (симуляції, спрощене судове слухання, громадські слухання, розігрування ситуації за ролями, проведення уроків англійської мови в початковій школі, виступи на конференціях, семінарах), вправи «Прогнозування за ілюстрацією», «Мозаїка», «Синквейн», «Аналіз ситуації».

Поточне оцінювання результатів поглиблювально-формуального етапу експерименту було спрямоване на корекцію результатів іншомовної комунікативної підготовки майбутніх учителів початкової школи, визначення тенденцій та перспектив її вдосконалення та контроль за динамікою ІКК здобувачів освіти, корекцію організаційно-змістового забезпечення освітнього процесу та організаційно-методичних умов, що мають гарантувати позитивні зрушення в рівнях сформованості ІКК майбутніх фахівців.

Після впровадження системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процес їх професійної підготовки здійснено діагностування рівнів сформованості досліджуваного феномену. Результати діагностування здобувачів освіти контрольних та експериментальних груп після експерименту порівнювали між собою, а також з відповідними результатами на початку експерименту. У табл. 1 представлено результати сформованості компонентів ІКК респондентів контрольних і експериментальних груп.

Четвертий (аналітико-узагальнювальний етап) забезпечив формування висновків щодо результатів дослідного навчання та розроблення перспективних напрямів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Частка майбутніх учителів початкової школи – учасників ЕГ, які продемонстрували високий і достатній рівні сформованості всіх компонентів ІКК, суттєво зросла порівняно з початком експерименту (мотиваційно-ціннісний – з 32 осіб (7,82 %) до 71 (17,57 %), когнітивний – від 45 осіб (11,00 %) до 84 (20,79 %), комунікативно-діяльнісний – на початок експерименту жоден з респондентів не володів високим рівнем ІКК, проте на кінець експерименту 46 осіб (11,39 %) показали високий рівень володіння ІКК, рефлексивний – від 29 осіб (7,09 %) до 68 (16,83 %).

Результати сформованості компонентів іншомовної комунікативної компетентності респондентів контрольних та експериментальних груп

Рівень	КГ					ЕГ				
	Вхідний контроль		Вихідний контроль		Зміни %	Вхідний контроль		Вихідний контроль		Зміни %
	К-сть	Част-ка, %	К-сть	Част-ка, %		К-сть	Част-ка, %	К-сть	Част-ка, %	
Мотиваційно-ціннісний										
Високий	35	8,56	58	14,36	+5,8	32	7,82	71	17,57	+9,75
Достатній	89	21,76	104	25,74	+3,98	87	21,27	118	29,21	+7,94
Середній	203	49,63	209	51,73	+2,1	213	52,08	203	50,25	-1,83
Низький	82	20,05	33	8,17	-11,88	77	18,83	12	2,97	-15,86
Всього	409	100	404	100		409	100	404	100	
Когнітивний										
Високий	46	11,25	72	17,82	+6,57	45	11,00	84	20,79	+9,79
Достатній	102	24,94	133	32,92	+7,98	104	25,43	141	34,91	+9,48
Середній	174	42,54	182	45,05	+2,51	169	41,32	172	42,57	+1,25
Низький	87	21,27	17	4,21	-17,06	91	22,25	7	1,73	-20,52
Всього	409	100	404	100		409	100	404	100	
Комунікативно-діяльнісний										
Високий	-	0	16	3,96	+3,96	-	0	46	11,39	+11,39
Достатній	75	18,34	103	25,50	+7,16	71	17,36	124	30,69	+13,33
Середній	228	55,74	232	57,43	+1,69	230	56,23	218	53,96	-2,27
Низький	106	25,92	53	13,11	-12,81	108	26,41	16	3,96	-22,45
Всього	409	100	404	100		409	100	404	100	
Рефлексивний										
Високий	32	7,82	46	11,39	+3,57	29	7,09	68	16,83	+9,74
Достатній	108	26,41	142	35,15	+8,74	107	26,16	148	36,63	+10,47
Середній	183	44,74	198	49,01	+4,27	179	43,77	174	43,07	-0,7
Низький	86	21,03	18	4,45	-16,58	94	22,98	14	3,47	-19,51
Всього	409	100	404	100		409	100	404	100	

Узагальнення результатів дослідження дало змогу сформулювати перспективні напрями професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в аспекті формування досліджуваної компетентності на державному, інституційному та особистісному рівнях, поданих нижче.

Державний рівень: модернізація політико-правових передумов системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи з урахуванням потреби у формуванні в них ІКК; популяризація іншомовної освіти; розроблення й імплементація стандартів вищої освіти із спеціальності 013 Початкова освіта; викладання різних освітніх компонентів програми підготовки майбутніх фахівців іноземною (англійською) мовою; запровадження педагогічної інтернатури; розширення переліку кваліфікацій у галузі початкової освіти; розвиток академічної мобільності студентів

початкової освіти; приведення у відповідність вимог до рівня оволодіння ІКК майбутніми вчителями початкової школи.

Інституційний рівень: запровадження змішаної та мережевої форм навчання здобувачів вищої освіти; диверсифікація освітніх програм (урізноманітнення спеціалізацій, комбіновані та подвійні ОП за рівнями і спеціальностями); реалізація принципу керованої елективності навчальних дисциплін здобувачами вищої освіти шляхом збільшення варіативного складника навчального плану; професіоналізація освітнього середовища ЗВО; упровадження інтегрованих професійно спрямованих курсів іноземною мовою; зростання практичної спрямованості освітніх програм.

Особистісний рівень: реалізація принципу автономності у виборі індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти; побудова освітнього процесу на засадах студентоцентризму, підвищення навчальної та професійної мотивації формування ІКК, ціннісного ставлення до майбутньої професії, розвиток почуття відповідальності, потреби в професійному зростанні та саморозвитку через усвідомлення важливості навчання протягом життя.

Зазначені перспективні напрями спрямовані на реалізацію нормативно-правових, концептуально-змістових та організаційних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та потребують комплексного й системного розв'язання на всіх трьох рівнях одночасно.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Реалізація мети й завдань дослідження дали змогу сформулювати відповідні висновки.

1. На основі узагальнення результатів аналізу історико-педагогічних праць, що відображають вітчизняний і зарубіжний досвід процесу формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах міжкультурної комунікації, констатовано, що нині українське суспільство актуалізує перед учителем, зокрема й початкової школи, нові вимоги до вмінь спілкуватися іноземною мовою. У документах державного значення наголошено на важливості їх участі в процесі міжнародної комунікації та необхідності сформованого комунікативного іншомовного досвіду у сферах професійного й ситуаційного спілкування. З огляду на це актуальною є проблема формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти, що сприятиме підвищенню їх мобільності та конкурентоспроможності.

Теоретичний аналіз наукових джерел переконує в тому, що в українських і зарубіжних розвідках істотну увагу приділено вивченню питань, пов'язаних із поняттям «іншомовна комунікативна компетентність».

Однак проблема її формування не дістала належного висвітлення в наукових працях, що й актуалізує потребу формування ІКК у процесі професійної підготовки означених фахівців ЗВО.

2. З'ясовано стан розробленості проблеми іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки в педагогічних закладах вищої освіти. Незважаючи на те, що в теорії досліджуване питання вивчали, на практиці є проблеми, що потребують вирішення питання формування ІКК майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз результатів опитування показав, що більшість студентів вважає важливим для себе вивчення іноземної мови для формування особистісно-професійних якостей. Понад 50 % майбутніх учителів початкової школи зазначили, що вивчення іноземних мов сприяє професійному зростанню та стимулює бажання підвищувати фахову самоосвіту і самовдосконалення. Водночас здобувачі вищої освіти констатували, що мають низький рівень володіння ІКК.

Анкетування викладачів іноземних мов факультетів підготовки майбутніх учителів початкової школи різних ЗВО показало, що в більшості університетів не здійснюється цілеспрямована робота, спрямована на формування в майбутніх учителів ІКК. Серед основних проблем, що ускладнюють формування ІКК майбутніх учителів початкової школи, викладачі виокремлюють недостатність науково-методичної літератури, практичної спрямованості професійної підготовки, певні недоліки в організації педагогічної практики, самостійної роботи здобувачів освіти, проблеми матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу.

3. На основі аналізу психолого-педагогічних, методичних, лексикографічних наукових джерел та врахування логічних правил визначено сутність поняття *«іншомовна комунікативна компетентність майбутніх учителів початкової школи»*. Це здатність особистості успішно соціалізуватися й навчатися, що виявляється в динамічній інтегрованій комбінації мотивів, цінностей, знань, досвіду, особистих якостей, які сприяють успішному використанню іноземної мови в міжкультурній комунікації, професійній діяльності, самоосвіті, саморозвитку.

Установлено, що іншомовна комунікативна компетентність майбутніх учителів початкової школи є складним утворенням, структуру якого становлять мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний і рефлексивний складники.

4. Науково обґрунтовано й розроблено авторську концепцію розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування іншомовної комунікативної компетентності.

Провідна ідея дослідження ґрунтується на розробленні й упровадженні в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти такої системи формування іншомовної комунікативної компетентності, яка в результаті модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи з

використанням авторської методики формування ІКК на основі створення іншомовного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища сприятиме підвищенню рівнів іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що забезпечить їм соціальний успіх і конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг.

Концепція формування іншомовної комунікативної компетентності є складним системним утворенням, що консолідує ідеї, теорії, тенденції, підходи та спрямовує науковий пошук на досягнення мети й реалізацію завдань формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в єдності методологічного, теоретичного й практичного концептів, що ґрунтуються на сучасних наукових ідеях і тенденціях та є проєкцією теоретичних положень щодо формування ІКК в практичну сферу діяльності майбутніх учителів початкової школи.

5. Розроблено та науково обґрунтовано педагогічну систему та модель формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у педагогічних ЗВО України, яка структурно відображає основні компоненти освітнього процесу, а функціонально забезпечує подолання наявних у практиці суперечностей за рахунок підвищення мотивації, реалізації ідей міждисциплінарної інтеграції, застосування інтерактивного, кооперативного, контекстного навчання й сучасних технологій (інформаційних і педагогічних) у професійній підготовці майбутніх фахівців.

6. Відповідно до методології експертного оцінювання та ранжування визначено організаційно-педагогічні умови, реалізація яких сприяла формуванню ІКК майбутніх учителів початкової школи: 1) створення іншомовного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища факультету початкової освіти ЗВО; 2) міждисциплінарна інтеграція змісту іншомовної освіти на основі системного оновлення й модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; 3) активізація іншомовної комунікативної діяльності студентів на засадах розвитку системного, критичного та творчого мислення через упровадження проблемного навчання, інноваційних активних та інтерактивних, кооперативних технологій, методів організації освітньої діяльності; 4) забезпечення спрямування іншомовної професійної підготовки на основі неперервного іншомовного супроводу педагогічних практик.

7. Із метою визначення дієвих засобів оцінювання ІКК відповідно до визначених компонентів виокремлено критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний і рефлексивно-оцінний), показники й рівні сформованості досліджуваної компетентності. Для узагальнення результатів роботи виокремлено рівні сформованості означеної компетентності: високий, середній, достатній, низький. Проведення діагностування вихідного рівня володіння здобувачами вищої освіти ІКК проводилося на основі критеріальної бази, адекватної концептуальним засадам дослідження.

8. Розроблено й обґрунтовано організаційно-методичне забезпечення реалізації педагогічної системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти, що ґрунтується на застосуванні студентоцентрованого, інтегративного, контекстного навчання та формуальному оцінюванні досягнутих результатів.

Зміст професійної підготовки структуровано за трьома рівнями: перший рівень – освітньої програми, другий рівень – навчальних дисциплін (уведення варіативного курсу «Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи») та третій рівень – навчального матеріалу (урахування особливостей змісту та структури різних видів занять, різноманіття форм і технологій організації підготовки фахівців, серед яких є традиційні та нетрадиційні).

Акцентовано увагу на засобах навчання: створено авторські засоби (програма дисципліни за вибором «Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи», довідкове видання «Англо-український словник освітніх термінів», методичні рекомендації до педагогічної практики «Педагогічна діяльність у дитячих оздоровчих таборах з вивченням англійської мови», навчальний посібник «Особливості навчання англійської мови учнів початкових класів», методичні рекомендації «Методика формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки»).

Відповідно до виділених складників досліджуваної якості (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивний) створено та впроваджено в процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи авторську методику формування ІКК. Основними її характеристиками є інтерактивність, комунікативність, діалогічність, креативність, інформативність, актуальність, моделювальний характер, критичність. Методику реалізовували відповідно до визначених етапів професійної підготовки: адаптивного, базового та інноваційного.

Доведено результативність поєднання усталених педагогічних технологій з їх формами і методами навчальної діяльності та інноваційними педагогічними технологіями (комунікативними, тренінговими, комп'ютерними, розвитку критичного мислення, портфоліо, презентації результатів проєктування, майстер-класами, форумами тощо) у процесі формування ІКК.

9. Ефективність впливу обґрунтованих концептуальних положень системного формування ІКК підтверджено в процесі проведення педагогічного експерименту. Порівняльний аналіз його результатів засвідчив ефективність запропонованої педагогічної системи.

У результаті проведеного педагогічного експерименту виявлено загальну позитивну динаміку рівнів сформованості ІКК здобувачів освіти в процесі професійної підготовки за спеціальністю 013 Початкова освіта: кількість респондентів експериментальної групи, які виявили високий рівень

володіння ІКК, зросла на 9,75 %, достатній – на 7,94 %; на середньому і низькому рівнях зменшилася на 1,83 % і 15,86 % відповідно за мотиваційним компонентом. За когнітивним компонентом відсоткова частка студентів зросла на 9,79 % (високий рівень), 9,48 % (достатній рівень), 1,25 % (середній рівень) і водночас знизилася на 20,52 % на низькому рівні. Аналіз результатів дослідження динаміки рівнів комунікативно-діяльнісного компонента має приріст частки респондентів із високим (на 11,39 %) та достатнім (на 13,33 %) рівнями, тоді як кількість студентів, що володіють ІКК на низькому і достатньому рівнях, зменшилася на 2,27 % і 22,45 % відповідно. Зростання відсоткового значення здобувачів освіти відбулося також і в рефлексивному компоненті ІКК: на високому рівні – на 9,74 %, на достатньому – на 10,47 %, водночас зменшилася кількість респондентів із середнім (на 0,7%) і низьким (на 19,51%) рівнями. Якісний і кількісний аналіз результативності запровадженої педагогічної системи засвідчив позитивну динаміку в рівнях сформованості досліджуваної якості майбутніх учителів початкової школи. Вірогідність результатів дослідження підтверджено обрахунками критерію Стьюдента: рівень сформованості ІКК майбутніх учителів початкової школи в експериментальній та контрольній групах статистично значущий із імовірністю 95 %.

Узагальнення перспективних напрямів результатів дослідження дало змогу розкрити потенціал удосконалення професійної підготовки в педагогічних ЗВО на основі впровадження створеної системи формування досліджуваної компетентності на державному, інституційному та особистісному рівнях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Пінчук І. О. Іншомовна комунікативна компетентність учителя початкової школи: теорія та методика: монографія / за наук. ред. Л. Я. Бірюк. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2020. 330 с.
2. Пінчук І. О. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: компетентнісний та інтегративний підходи*: колективна монографія / за наук. ред. Л. Я. Бірюк. Суми: Вінниченко М. Д., 2019. С. 152–174.

Навчально-методичний посібник:

3. Пінчук І. О. Методика формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної

підготовки: методичні рекомендації. Суми: Видавництво Вінніченко М. Д., 2020. 120 с.

Статті в наукових фахових виданнях з педагогічних наук:

4. Пінчук І. О. Використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій при підготовці майбутніх учителів англійської мови початкових класів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Луганськ: Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2012. № 22 (257). Ч. ІХ. С.124–133.

5. Пінчук І. О. Використання інтерактивних методів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів англійської мови початкових класів. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2013. № 4. С.103–108.

6. Пінчук І. О. Особливості професійної діяльності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*. Ялта: РВВ КГУ, 2014. Вип. 42. Ч. 5. С. 107–113.

7. Пінчук І. О. Творчі вправи як засіб формування англійської компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічний альманах: зб. наук. праць*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. Вип. 25. С. 201–206.

8. Пінчук І. О. Використання хмарних технологій у процесі вивчення англійської мови у вищих навчальних педагогічних закладах. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Луганськ: Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2018. № 3 (137). С. 215–220.

9. Пінчук І. О. Інноваційні технології навчання іноземних мов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Глухів: Вид-во ГНПУ ім. О. Довженка, 2018. Вип. 3 (38). С. 39–46.

10. Пінчук І. О. Особливості розвитку критичного мислення майбутніх учителів англійської мови початкових класів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Глухів: Вид-во ГНПУ ім. О. Довженка, 2018. Вип. 1 (36). С. 102–111.

11. Пінчук І. О. Іншомовна комунікативна компетентність майбутніх учителів початкової школи: зміст та структура. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. Одеса: ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 162–167.

12. Пінчук І. О. Критерії оцінювання іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічний альманах*: зб. наук. праць. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Вип. 44. С. 137–146.

13. Пінчук І. О. Удосконалення змісту іншомовної освіти як умова формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Інноваційна педагогіка*: науковий журнал. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 21. Т. 2. С. 48–53.

14. Пінчук І. О. Моделювання методичної системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Серія: Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Глухів: Вид-во ГНПУ ім. О. Довженка, 2020. Вип. 1 (42). С. 121–130.

15. Пінчук І. О. Історико-педагогічний аналіз формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Вісник Черкаського національного університету імені Багдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*. Черкаси: Вид-во Черкаського національного університету, 2020. № 1. С. 50–56.

16. Пінчук І. О. Визначення складників методичної системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2020. Вип. 68. Т. 2. С. 101–106.

17. Пінчук І. О. Практико-зорієнтоване інтерактивне освітнє середовище як умова формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи* Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 72. Т. 2. С. 109–113.

18. Pinchuk I. O. Analysis of the current state of forming intending primary school teachers' foreign language communicative competence in the process of professional training. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*. Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2020. Вип. 1 (100). С. 61–71.

19. Пінчук І. О. Самостійна робота студентів як один зі складників формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2020. Вип. 69. Т. 3. С. 79–84.

20. Пінчук І. О. Методика формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Естетика і етика педагогічної дії*: зб. наук. праць / Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України; Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка; гол. ред. Г. І. Сотська. Київ, Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. Вип. 21. С. 168–178.

21. Пінчук І. О. Концепція формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2020. № 25. С. 185–200.

22. Пінчук І. О. Організація педагогічного експерименту з формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2020. № 3–4 (182–183). С. 127–134.

23. Пінчук І. О. Аналіз моніторингу результативності застосування системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. Черкаси: Вид-во Черкаського національного університету. 2020. № 3. С. 110–113.

Статті в періодичних виданнях інших держав:

24. Pinchuk I. Applying the Integrative Approach in the Process of Forming Future Primary School Teachers' Foreign Language Communicative Competence. *World Science*. Warsaw, Poland: RS Global, 2020. № 3 (55). Vol. 3. P. 11–16.

25. Пінчук І. О. Аналіз законодавчої бази України з формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Modern Scientific Researchers*. Minsk, Belarus, 2020. Issue 11. Part 1. P. 93–97.

26. Пінчук І. О. Навчально-методичний супровід формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *SWorldJournal*. Bulgaria, 2020. Issue IV. Part 4. P. 55–59.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

27. Пінчук І. О. Англomовна компетентність як складник системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Молодий вчений*. 2014. № 12 (15). С. 177–181.

28. Пінчук І. О. Сучасні комп'ютерні технології у процесі вивчення англійської мови студентами закладів вищої освіти. *Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика*: зб. наук. праць. Суми: Вінниченко М. Д., 2018. Вип. 2. С. 103–108.

29. Пінчук І. О. Training intending primary school teachers for forming the habits of pupils' healthy way of life during English lessons. *Еколого-валеологічне виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сучасному освітньому просторі*: матеріали III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Суми, 29–30 березня 2018 р.). Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. С. 62–64.

30. Пінчук І. О. Реалізація компетентнісного підходу в процесі використання інноваційних технологій на заняттях з англійської мови в закладах вищої освіти. *Інновації в освіті: здобутки та перспективи*:

матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Умань, 11 жовтня 2018 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 74–77.

31. Пінчук І. О. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до навчання учнів англійської мови в контексті реалізації концепції «Нова українська школа». *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, 29–30 березня 2019 р.). Дніпро: ДНУ ім. Олеся Гончара, 2019. Ч. I. С. 34–35.

32. Пінчук І. О. Іншомовна підготовка майбутніх учителів початкових класів у контексті реалізації Концепції Нової української школи. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності*: зб. тез доповідей I всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. (м. Маріуполь, 11 квітня 2019 р.). Маріуполь: МДУ, 2019. С. 221–223.

33. Пінчук І. О. Іншомовна лінгвістична підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації мовних проблем Нової української школи. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4–5 жовтня 2019 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2019. С. 122–125.

34. Пінчук І. О. Інтерактивно-освітнє середовище як умова формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.*: зб. тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24–25 січня 2020 р.). Львів: ВПЦ «Візаві», 2019. С. 113–116.

35. Пінчук І. О. Удосконалення змісту іншомовної підготовки як педагогічна умова формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 31 січня–1 лютого 2020 р.). Ч. I. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020. С. 65–67.

36. Пінчук І. О. Методична система формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми соціалізації особистості в сучасних умовах*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 31 січня–1 лютого 2020 р.). Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 68–72.

37. Пінчук І. О. Роль іншомовного комунікативного середовища закладів вищої освіти у формуванні іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 7–8 лютого 2020 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет: Видавничий дім «Гельветика», 2012. Ч. II. С. 65–68.

38. Pinchuk I. O. Forming future primary school teachers' foreign language communicative competence by means of new active speaking technologies. *Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук*: зб. наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14–15 лютого 2020 р.). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. Ч. II. С. 79–83.

39. Пінчук І. О. Інтегрований електронний англomовний підручник як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Формування мовної особистості в сучасному полікультурному суспільстві*: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції педагогічних, науково-педагогічних працівників та студентів. (м. Ніжин, 21 лютого 2020 р.). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 49–51.

40. Pinchuk I. O. Professionally oriented intercultural foreign communicative competence of intending primary school teachers. *Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті*: зб. наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20–21 березня 2020 р.). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. С. 114–117.

41. Пінчук І. О. Методологічні підходи до формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 29–30 травня 2020 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 134–139.

42. Пінчук І. О. Проектна діяльність як засіб розвитку іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Європейська проектна культура в Україні: стан, проблеми, перспективи*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 29–30 травня 2020 р.). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. С. 146–149.

43. Pinchuk I. O. English explanatory dictionary of educational vocabulary as a means of forming intending primary school teachers' foreign language communicative competence. *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали II міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, 27–28 березня 2020 р.). Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. Ч. I. С. 14–15.

44. Пінчук І. О. Особливості навчання англійської мови учнів початкових класів: навч. посіб. з методики навчання іноземних мов у початковій школі / укладач І. О. Пінчук. Глухів: РВВ Глухівського НПУ імені О. Довженка, 2015. 119 с.

45. Пінчук І. О., Шерудило А. В. Педагогічна діяльність у дитячих оздоровчих таборах з вивченням англійської мови: навч.-метод. посіб. для студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Суми: Вінніченко М. Д., 2018. С. 66–124.

46. Англо-український словник освітньої лексики / укладачі І. О. Пінчук, Л. Я. Бірюк. Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2020. 268 с.

47. Пінчук І. О. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи: навчальна програма дисципліни за вибором студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Суми: Видавництво Вінніченко М. Д., 2020. 92 с.

48. Пінчук І. О. Структура іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Глухів: Вид-во ГНПУ ім. О. Довженка, 2019. Вип. 39 (1). С. 100–106.

49. Pashko A., Pinchuk I. Methods of Classifying Foreign Language Communicative Competence Using the Example of Intending Primary School Teachers. *Babichev S., Lytvynenko V., Wójcik W., Vyshemyrskaya S. (eds) Lecture Notes in Computational Intelligence and Decision Making. ISDMCI 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing*. Vol. 1246. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-54215-3_7.

50. Пінчук І. О. Організаційно-методичні умови реалізації системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Освітня аналітика України*. Київ, 2020. № 2. С. 67–81.

51. Pashko A. O., Pinchuk I. O. Intellectual Methods of Estimation of Intending Primary School Teachers' Foreign Language Communicative Competence. *IEEE International Conference on Advanced Trends in Information Theory (ATIT)*. Kyiv, Ukraine, 2019. Pp. 439–444. (стаття в Scopus). Pinchuk I. Educational Means of Forming Foreign Language Communicative Competence of Intending Primary School Teachers. *Annali d'Italia*. Florence, Italy, 2020. № 6. Vol. 3. P. 21–24.

52. Пінчук І. О. Дисципліна за вибором як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Annali d'Italia*. Florence, Italy, 2020. № 10. Vol. 3. P. 58–66.

53. Пінчук І. О. Принципи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Colloquium journal*. 2020. № 20 (72). Warszawa, Poland. С. 28–31.

Опубліковані праці, що додатково висвітлюють результати дослідження:

54. Педагогічна практика – основа фахової вправності майбутнього вчителя-словесника. *Зміст та організація педагогічної практики з англійської мови*: монографія / за ред. Г. П. Кузнецової. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013. С. 123–150.

Пінчук І. О. Система формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Глухів, 2020.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано розв'язання наукової проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. У перебігу наукового пошуку визначено сутність та структуру досліджуваного феномену, обґрунтовано концепцію, методологічні підходи, педагогічну систему формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти. Розроблено структурно-функціональну модель системи, визначено критерії, показники та рівні сформованості означеної компетентності. Виявлено організаційно-педагогічні умови, розроблено науково-методичне забезпечення формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Узагальнено експериментальні дані, що доводять правомірність висновків щодо ефективності створеної педагогічної системи.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетентність, майбутні вчителі початкової школи, концепція, педагогічна система, модель, педагогічні умови, професійна підготовка, формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Пінчук И. А. Система формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко, Глухов, 2020.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и предложено решение научной проблемы формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих учителей начальной школы. В ходе научного поиска определены сущность и структура изучаемого феномена, обоснована концепция, методологические подходы, педагогическая система формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих учителей начальной школы в учреждениях высшего образования. Разработана структурно-функциональная модель системы, определены критерии, показатели и уровни сформированности этой компетентности. Вывявлены организационно-педагогические условия, разработано научно-

методическое обеспечение формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих учителей начальной школы. Обобщены экспериментальные данные, доказывающие правомерность выводов относительно эффективности созданной педагогической системы.

Ключевые слова: иноязычная коммуникативная компетентность, будущие учителя начальной школы, концепция, педагогическая система, модель, педагогические условия, профессиональная подготовка, формирование иноязычной коммуникативной компетентности будущих учителей начальной школы.

Pinchuk I. O. The system of building future primary school teachers' foreign language communicative competence in the training process. – On the rights of manuscript.

The thesis for the Doctor of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Hlukhiv, 2020.

The thesis provides a theoretical generalization and offers a solution to the scientific problem of building foreign language communicative competence of intending primary school teachers through the scientific justification of theoretical and methodical foundations, experimental verification of the developed system effectiveness, organizational and methodical support of intending primary school teachers' foreign language communicative competence building process.

By analysing psychological and pedagogical, methodological, lexicographic scientific sources and taking into account logical rules, we defined the essence of intending primary school teachers' foreign language communicative competence that is being understood like a person's quality to successfully socialize, learn, which is a dynamic integrated combination of motives, values, experience, personal qualities that contribute to successful using a foreign language both in intercultural communication, and in professional, self-education and self-development activities. The foreign language communicative competence of intending primary school teachers is proved to be a complex entity of: motivational-value, cognitive, communicative-activity and reflexive components.

According to the above-mentioned components, the criteria, indicators and levels of their formation are identified: value-motivational, cognitive, communicative-activity and reflexive-evaluative. To summarize the results of the study, we identified the high, sufficient, average and low levels of the mentioned competence.

The scientific novelty of the research is that for the first time the author theoretically substantiates and develops the concept of intending primary school teachers' foreign language communicative competence building. The leading idea of the author's concept is based on theories, tendencies, approaches, principles of pedagogical science and directs the scientific research to achieving the purpose and realizing the tasks of intending primary school teachers' foreign language communicative competence in the unity of methodological, theoretical and

practical concepts. The initial prerequisite for the concept development was the representation of the linkages and synergies of different approaches to examining the studied problem, including systemic, synergetic, culturological, axiological, humanistic, personal-subjective, communicative-activity, competent, environmental, integrative, reflexive-acmeological.

In the research the author scientifically substantiates and presents the pedagogical system of building intending primary school teachers' foreign language communicative competence in pedagogical higher educational institutions of Ukraine. The model of the system, which illustrates the process of gradual building intending primary school teachers' foreign language communicative competence, is designed. It consists of five interrelated units: methodological-target (purpose, tasks, methodological approaches and principles), subject-subject (intending primary school teachers, academic and teaching staff), cognitive (the components of a foreign language communicative competence, training content), organizational and methodological (methods, technologies, means and forms of training organization), diagnostic and reflexive (criteria, levels, indicators, means of foreign language communicative competence assessment) and organizational and methodological conditions.

The thesis offers organizational and methodological support for implementing the pedagogical system of building intending primary school teachers' foreign language communicative competence in pedagogical institutions of higher education, based on the student-centered learning and formative assessment of results. The focus is made on the authentic training tools, namely: program of the optional course "Intending primary school teachers' foreign language communicative competence building", reference book "English-Ukrainian dictionary of educational terms", training manual "Pedagogical activities in children's health English camps", tutorial (textbook) "How to teach English to primary school pupils", guidelines for students of specialty 013 Primary education "Methods of building a foreign language communicative competence of intending primary school teachers in the process of professional training" and an electronic workbook.

The author's methodology was implemented in adaptive, basic and innovative stages of professional training through creating a foreign language professionally oriented interactive educational environment and implementing students' individual educational trajectories. These caused increasing the intending primary school teachers' foreign language communicative competence levels and aimed at ensuring their social success and competitiveness in the market of educational services.

Key words: a foreign language communicative competence, intending primary school teachers, concept, pedagogical system, model, pedagogical conditions, professional training, intending primary school teachers' foreign language communicative competence building.

Підп. до друку 12.03.2021 р.

Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 1,9. Тираж 100 пр. Зам. №3352

Облік.-вид. арк. 1,09. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.

Видавництво Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка.

41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Києво-Московська, 24,

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи СМв №046 від 16 червня 2014 року

Видруковано у Глухівському національному педагогічному
університеті імені Олександра Довженка.

41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Києво-Московська, 24